

ROOTSI LIIVIMAA ARMEE SÕJAKÄIK PREISIMAALE
1678 - 1679.
PLAANID JA TEGELIKKUS

M. Laidre

Rootsi võimuperioodil aset leidnud sõjalistest konfliktidest on nõukogude ajaloolaste tähelepanu seni kõige enam köitnud Põhjasõda, mis tõi endaga kaasa pöördelise muutuse Eesti ajalooos /1/. Mõnevõrra on uuritud veel XVII sajandi keskpaiku aset leidnud Vene - Rootsi sõda (1656 - 1661) /2/. Samal ajal on põhjendamatult tähelepanuta jäänud Rootsi armee sõjakäik Preisimaale aastatel 1678 - 1679. Tegemist on omapärase episoodiga meie ajalooos, kus on võimalik jälgida, millist mõju avaldas sõda tollastele Rootsi Läänemereprovintsidele ilma neid otseselt puudutamata. Pealegi oli Liivimaa mainitud sõjakäigu kaudu tõmmatud otseselt toleaege Euroopa välispoliitilistesse tormidesse.

Artikli eesmärgiks on püüda lähemalt valgustada Rootsi vägede koondamist Liivimaale ühenduses välispoliitiliste ja majanduslike teguritega, mis sellele mõju avaldasid. Vaatluse alla on võetud veel üksuste varustamine ja sõjakäigu mõju Balti provintsidele.

Artikkel on kirjutatud Eesti NSV Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis (edaspidi ENSV RAKA) leiduva fondi *Liivimaa Rootsiaegne Kindralkuberner* materjalide põhjal. Siit on kasutamist leidnud sõjaväe nimekirjad (*munsterrulla'd*) aastatest 1676, 1678 /3/, Liivimaalt Preisimaale saadetud vägede rullade eriraamat /4/, mainitud sõjakäiguga seoses olev kirjavahetus ja aktid /5/, ekspeditsioonikulude pearaamat /6/, suurtükiväe pearaamatud aastatest 1676 - 1677 /7/ ning üksuste toitlustamis- ja majutamisenimekirjad /8/.

Erialakirjanduses on sõjakäiguga seotud diplomaatilist ettevalmistust ja selle käiku, tuginedes Rootsi Riigiarhiivis leiduvatele allikmaterjalidele, uurinud N. Wimarson /9/. See on üldse senini kõige põhjalikum käsitlus nn. Liivimaa ekspeditsioonist. Rootsi ja Poola vahelise liidu sõlmimist ning selle tagapõhju seoses vaadeldava sõjakäiguga on käsitlenud E. Birnbaum /10/. Sõjategevusel Preisimaal on peatunud veel mitmed rootsi uurijad, nagu J. Mankell /11/, F.F. Carlson /12/, L. Munthe /13/, R. Fähræus /14/ ja T. Holm /15/. Kõik viimatimainitud tööd on aga ülevaatliku iseloomuga, kuna autorite tähelepanu all olid teised sündmused. Pealegi tuleb arvestada asjaolu, et RAKA-s leiduvaid materjale pole varasemad uurijad kasutanud.

Rootsi välispoliitiline olukord oli 1660 - 1670.

aastail raske. 1660-ndatel oli põhikursiks olnud lähemine Inglismaale. Varsti selgus, et Prantsusmaa-vas-tane poliitika ei anna Rootsile midagi.

1670. aastatel tehti täispööre. 1672. a. sõlmiti Rootsi ja Prantsusmaa vahel kaks liidulepingut, millest üks oli salajane. Rootsi kohustus astuma sõtta Prantsusmaa poolel. 1673. a. sügisel saadeti Amsterdamis lin-nasekretär Dirk Schaep erakorralise saadikuna Stock-holmi /16/. Vaatamata Karl XI kahevahelolekule ei suut-nud ta siiski sündmuste käiku mõjutada. 1674. aastal keeldusid prantslased maksmast subiidiumidele lisa, kui rootslased ei hakka oma armeed aktiivselt kasuta-ma /17/. Rünnak Brandenburgile ootus seega vältima-tuks hoidmaks ära vägede nälgimist. Sama aasta apr-ilis pani Rootsi Prantsusmaa toetuseks Saksamaal välja 22 000-mehelise operatsiooniar mee /18/. 1675. a juunis said rootslased Fehrbellini juures Brandenburgilt rän-galt lüüa. Olukorda pidas soodsaks Taani. Samal aastal kuulutas ta Rootsile sõja, mis hiljem sai tuntuks Skå-ne sõja nime all.

Olukorras, kus Rootsi valdused Saksamaal langesid tema vastaste kätte, tekkis mõte saata Liivimaalt sin-na abivägesid. Plaani esialgsed kavandid pärinevad ju-ba aastast 1676. Kohe kerkisid aga üles mitmed küsi-märgid: kuidas komplekteerida sõjakäiguks vajalikud väed ja mil moel tagada armee läbipääs Poola aladelt, mida lubas kõigi oma jõududega takistada Leedu suur-hetman Mikael Pac /19/.

Edasiste sündmuste seisukohalt oli tähtis Rootsi ja Poola lähenemine. See oli leidnud aset seoses Poola kuninga valimiste käiguga 1674. a. mais. Troonile sai Rootsi suhtes soodsalt meelestatud Jan Sobieski /20/. Poolasse saadeti Üstergötlandi maapealik Anders Lillie-hök, et sõlmida liit kahe riigi vahel. Kohtumine Poo-la kuningaga leidis aset 1677. a. aprilli algul. Jan Sobieski teatas oma nõusolekust toetada Karl XI väge-dega. Selle eelduseks seadis ta aga tingimuse, et Root-si väed Liivimaal saavutaksid lähemal ajal planeerita-va ettevõtmise edukaks läbiviimiseks vajaliku suuruse. Selleks oli Sobieski arvestuste kohaselt vaja miinimum 8000 meest /21/.

Sõja tõttu Taaniga polnud reaalseid võimalusi saa-ta Liivimaale suuri väekontingente päris Rootsist. Hal-venenud suhete tõttu Venemaaga ei olnud esialgu võima-lik vähendada ka Läänemereprovintside garnisone. 1676. a. juulis Vastseliinas toimunud piirikongressil süüdistati rootslasi Venemaa ja tsaari solvamises ning nõuti Ingerimaa ja Karjala vabatahtlikku loovutamist. Vasta-sel korral lubati kasutada jõudu /22/. Ahvarduste kin-nituseks oli Pihkva lähedale koondatud u. 15 000-mehe-line armee. Olukord lahenes siiski, kui Venemaa tõmma-ti 1677. aastal sõtta Türgiga. Nüüd said rootslased vä-hendada oma kaitset idapiiri ääres ja võtta sõjakäi-guks mehi kohalikest garnisonidest.

Milline oli sõjajõudude olukord Liivimaal? 1675. a.

oli siinses kaheksas garnisonis kokku 26 kompaniid ja-
laväge u. 3700 - 3900 mehega /23/. Ratsauksustest vii-
bis siin vaid samal aastal moodustatud riigikantsler
M.G. de la Gardie tragunirügemendi /24/ neli kompaniid
kokku 350 mehega, kes olid värvatud põhiliselt Eesti-,
Liivi- ja Kuramaalt /25/.

Alates 1676. aastast on täheldatav vägede pidev
juurdevool Liivimaa garnisonidesse (vt. tabel 1). Kui
algul said täiendusi siin juba varem asunud rügemendid,
siis aasta lõpul saabus täiesti uusi üksusi: juulis Kro-
nobergi lääni jalavägi (3 kompaniid); oktoobris Skåne
rügement ooberst C. von Güntersbergi juhtimisel (5 kom-
paniid), Kalmari lääni rügement (1 komp.), Jönköpingi
jalamehed (1 komp.), ooberst R. Modee *Bergsfolck* (4 kom-
paniid), novembris Västgösta rügement (4 komp.), Ble-
kinge rügement (3 komp.) ja Älvsborgi rügement (3 komp.).
Nagu näha, oli enamasti tegemist nn. rahvusüksustega
(*nationalfolk*), mis olid moodustatud paikkondlikul
alusel /26/. Kõik mainitud väed tulid Lõuna-Rootsist, pea-
miselt Landskronast, ja olid sõjas Taaniga hirmsasti
laastatud.

Oktoobris tuli Liivimaale lisaks siin juba olnud
ooberst Gustav von Knorringi tragunitele /27/ veel tei-
sigi ratsauksuseid /28/:

4 kompaniid ooberst Ugkla soome ratsaväge	452	meest
4 " ooberst H. Cronstierna värva- tud ratsaväge	428	"
4 " Liivimaa aadli vana ratsatee- nistust	329	"
4 " Liivimaa aadli uut ratsatee- nistust	293	"

Kokku oli 1676. a. lõpus Liivimaal u. 7000 meest
jalaväge, 1500 ratsaväelast, 210 tragunit ja u. 230
suurtükiväelast ehk ühtekokku u. 8940 rootsi sõdurit.
Vägede koondamisel peeti eelkõige silmas võimalikku
konflikti Venemaaga ja kaugemas tulevikus kavatsetavat
sõjakäiku Saksamaale.

Nagu eespool juba mainitud, puuduvad RAKA-s kah-
juks 1677. a. *munsterrulla*'d. Jalaväe kohta võib öelda, et
arvuliselt see väeliik isegi mõnevõrra vähenes, kuna
enamik paikkondlikke rügemente lahkus siit. Kohale jäid
ainult Blekinge, Västgöta ja Skåne jalaväeüksused.

Ratsauksuste kohta on õnnestunud rohkem andmeid
hankida. Aluseks on siin olnud korteri- ja toitlusta-
misnimekirjad, mis sisaldavad andmeid ka vägede suuru-
se kohta. Eestimaal asusid 1677. a. augustist aasta lõ-
puni korteris 2711 ja Liivimaal alates septembrist 2219
ratsaväelast ja tragunit, mis teeb kokku 4930 meest
(vt. tabel 2).

1677. a. mai lõpul laastas Riiaat suur tulekahju.
Muuhulgas hävis ka palju armeeladusid /29/. Pealegi
suri Liivimaa armee ülemjuhatajaks määratud Fabian von
Fersen. Seetõttu ebaõnnestus sügiseks planeeritud lõõ-

giandmine Preisimaale.

Augusti lõpus sõlmiti Danzigis liiduleping Rootsi ja Poola vahel. See sai teoks tänu rootslaste paranenud sõjalisele olukorrale ja Liivimaa kindralkuberner Christer Horni kinnitustele, et siinsed väed on teeleminekuks valmis. Jan Sobieski lubas Rootsit toetada 6000 - 7000 mehega, kel pidid olema poola ohvitserid, kuid kes allusid rootsi ülemjuhatusel. Poola kuningas lisas aga, et kui Liivimaa armee ei alusta marssi enne 20. detsembrit, on ta sunnitud väed laiali saatma kartuses tõmmata endale kogu Poola viha /30/.

Karl XI oli sõjakäigu uueks juhiks määranud riiginõunik ja feldmarssal Bengt Horni. Vägede löögijõu suurendamiseks muutus aktuaalseks ulatuslike värbamiskampaaniate korraldamine, mis osaliselt juba käisid. Kokku hõlmasid värbamislepped, mida saab seostada selle sõjakäiguga, 6410 meest /31/. Need värbamised tuli ette võtta enamalt jaolt Läänemereprovintsidest. Rootsis oli aga juba 1677. a. sügisel suureks probleemiks rahapuudus, mistõttu ainult väike osa planeeritud värbamistest suudeti läbi viia. Ebaõnnestus ka sõdurite muretsemine Sotimaalt.

Probleeme oli veel armee varustamisega, mis jättis paljuski soovida. Eriti halb oli olukord soome üksustes, kus oli puudus niihästi riietest kui relvadest /32/. 1676. a. 9. novembril saatis ooberst G.A. Mellin Tallinnast Liivimaa kindralkuberner Chr. Hornile kirja, milles teatas, et kompaniid pole kahe aasta jooksul üldse riideid saanud, mistõttu enamus mehi on "nii paljad, et nad talve tulles ei suuda kõige väiksemagi külmaga kroonu teenistuses seista" /33/. Hobustele ei jätkunud sööta. Püstolite ja karabiinide puudus oli ilmselt Taani-Hollandi laevastiku ülemvõimu otsene tagajärg Läänemerele. Olukord oli isegi nii halb, et A. Ståhlarm palus Christer Hornilt 1677. a. juulis saata Tallinnast mõni sõjalaev Helsingisse kaitsmaks vaenlase rünnakute eest laevu, millega transporditakse mehi /34/.

Samal ajal viivitas B. Horn ärasõiduga Riiga, lootes, viidates oma kehvale tervisele, et ta vabastatakse ülemjuhataja kohalt. Karl XI oli aga otsuses kõigutamatu. Alles novembri keskel lahkus B. Horn Stockholmist, kuid tugeva vastutuule tõttu oli tema laev sunnitud heitma ankrusse Soome skäärides. B. Hornile ei jäänud muud üle kui võtta ette maatee Soomest Riiga.

Liivimaa kindralkuberner Chr. Horn oli vahepeal omaenda initsiatiivil kuulutanud 1678. a. jaanuari keskpaigaks välja armee peakogunemise (*huvudrandevouz*) /35/. Vanda oodates tegeles Chr. Horn varustuse muretsemisega armeele. Tema järgi olid nii musketite, karabiinide kui ka püstolivarud küllaldased, ainult mõõkadest oli aasta algul puudus /36/. Kuigi 1678. a. alguse kohta allikmaterjal puudub, võib Läänemereprovintside kindlustes olnud ladude seisu järgi otsustada, et asi nii ei olnud /37/. Aastatel 1676 ja 1677 said Rootsi väed (peamiselt jalavägi ja vähesel määral tragunid) sealt

järgmisi relvi:/38/:

	1676	1677
tahtlukuga musketid	3179	1445
sõdurimõõgad	997	392
piigid	145	24
poolpiigid	47	8
tugihargid	120	181

1. veebruaril 1678 jõudis B. Horn lõpuks Riiga. Halbade teolude tõttu polnud aga paljud rügemendid selleks ajaks veel kogunemiskohta jõudnud. Siiski suudeti veebruariks Riiga koondada 1901 ratsaväelast, 1674 tragunit ja 2516 jalaväelast ehk kokku 6091 meest (vt. tabel 3). Nagu selgus, jäi seda sõjakäigu teostamiseks väheseks.

4. veebruaril kutsus kindralkuberner Chr. Horn Riias kokku nõupidamise, kus osalesid kõik kõrgemad ohvitserid. Haiguse tõttu viibis eemal vaid B. Horn. Kuna väed olid koos, siis tuli kiiresti otsustada, "kas armee asub nüüd ruttu teele või mis tuleks üldse ette võtta" /39/. Kõige rohkem oli liikumahakkamise vastu kindralmajor Gustav Mengden, kes muuhulgas ütles: "Talupoegade truualamlikkusele ei maksa aga kõige vähe- matki loota, sest kõige rohkem ihkavad nad poolakate all elada. /40/" Oluline on veel arvestada, et Liivimaal teati juba Stettini langemisest, mille abistamine pidi olema Liivimaa armee üheks esmaseks ülesandeks. Üldiselt valitses arvamus, et armee peaks jääma paigale kuni uute instruksioonide saabumiseni. Teistsugustel seisukohtadel olid vaid kaks meest. Nendeks olid Riia kuberner Hans von Fersen, kes ütles: "Tema Majesteet andis käsu marssida, mitte aga seda arutada /41/", ja ooberst Wilhelm Bock, kes oli ainukesena täiesti valmis kohe teele asuma. Ilmsiks tuli ka asjaolu, et rootslased võtsid Leedu suurhetman M. Paci ähvardusi takistada läbimarssi vägagi tõsiselt /42/. Sõjakomis- sar Schneckenköldi arvates oli antud hetkel peaüles- andeks vägede hea valmisolek kuninga edasiste käskude täitmiseks /43/. Lõplikult lükkas operatsiooni teosta- mise edasi selle juhi Bengt Worni surm 17. veebruaril 1678.

Rügemendid pandi uuesti provintsidesse korterite- tesse. Ratsaüksused pidid toidu ja peavarju saama maa- seisustelt, kuna jalavägi pandi kindluste garnisoni- desse. Mõisnikud ega ammugi mitte talupojad polnud vä- gede toitlustamiskohustusega rahul. Sageli kirjutati armee peale kaebusi. Valmiera piiskopkonnast kirjutas 17. veebruaril 1678 Peter Gavelius, et "nii talupoega- del kui härradel pole enam võimalik vägesid üleval pi- dada, sest kõik tagavarad on otsas" ning süüdistas sõ- dureid ja ohvitseri omavolis /44/. Vägivaldset toidu- ainete võtmist esines mujalgi. Maamarssal Frans Knorring kaebas ooberst B. Mellini ratsaüksuste peale, et need on tee ääres vilja ära tallanud, hobuseid ja vankreid minema viinud /45/. Ooberst süüdistas maamarssalit oma-

korda, et proviant, mis nad said, koosnes kõlbmatust raipelihast ja hallitanud leivast, mille kohta kohaliku mõisa moonameister oli öelnud, et "see on küllalt hea soome ratsaväelastele" /46/. Selline omavaheline vägikaikavedu sõjaväe ja kohalike võimude vahel oli väga iseloomulik tollele perioodile. Asjatult püüdis Chr. Horn seisustelt saavutada, et vägede toitlustamisulokord paraneks. Lisaks sellele tuli kevad väga kuiv, nii et kardeti isegi ikaldusaastat.

Prantsuse valitsus nõudis pärast sõjakäigu järjekordset seiskumist, et Karl XI asuks ise seda juhtima /47/. Algul oli kuningas sellega isegi päri, kuid hiljem määras uueks juhiks Henrik Horni. Augusti keskel lahkus viimane Stockholmist ja 13. septembril saabus Riiga.

Mõtlemapanev oli armee endiselt halb varustus. Rudusid ka vahendid palga maksmiseks. Ohvitserid polnud terve aasta jooksul saanud mingit tasu /48/. Uueks vägede kogunemisajaks Riiga oli H. Horn määranud septembri viimase nädala. See tähtaeg osutus enneaegseks. Soome rügemendid, kes olid provintside majandusliku olukorra kergendamiseks saadetud tagasi emamaale, ei jõudnud õigeks ajaks kohale. Septembri lõpus - oktoobri algul paranes aga tunduvalt armee varustus, seda eriti just riietuse poolest (vt. tabel 4).

Umbes samaks ajaks oli Riias 5096 meest ratsaväe, 2135 tragunit, 4067 jalaväelast ja 123 suurtükiväelast, mis andis Liivimaa armee üldsuuruseks 11 421 meest (vt. tabel 5). Üle poole armeest moodustasid soomlased, ülejäänud olid Läänemereprovintsidest värvatud mehed (nende hulgas ka palju eestlasi), peamiselt saksa ja taani päritoluga sõjavangidest sunniviisiliselt värvatute üksused ning väike arv rootslasi ja poolakaid. Välisuurtükivägi oli moodustatud Läänemereprovintside, eelkõige Liivimaa, kindlussuurtükiväe baasil. Väljastpoolt oli selles väeliigis mehi vaid Stockholmist. Raskusi oli sõjakäiguks sobiva insenerohvitseri leidmisega. Lõpuks langes valik Liivimaa fortifikatsiooniteenistuse ooberstleitnant Paul von Essenile, kes sai kindralkortermeisterleitnandi auastme /49/.

Vaatamata sellele, et vahetult enne teeleasumist vägede varustus paranes, oli oktoobri algul ratsaväes ja tragunitel ikkagi veel puudus järgmistest vahenditest /50/:

hobuseid	451
sadulaid	113
karabiine	43
püstoleid	393 paari
mõõku	625
musketeid	188
säärsaapaid	339 paari
pükse	116 paari
kuubi	400
mantleid	684

Kõige halvem oli olukord ooberst Claus Flemingi Soomest tulnud ratsarügemendis, mis jõudis Riiga alles 8. oktoobril. Peale halva varustuse olid siin 601 meest võitlusvõimelised ainult 376 /51/, mistõttu otsustati see üksus ekspeditsioonist üldse kõrvale jätta.

Kuna sõjakäigul olles polnud võimalust pidada regulaarset arvestust armee suuruse üle (RAKA-s leiduv sellekohane materjal on liiga fragmentaarne tegemaks üldistusi) ja et operatsioonide kulgu on üksikasjalikult käsitletud N. Wimarson /52/, siis pole ekspeditsiooni käigul käesolevas artiklis pikalt peatutud. Järgnevalt olgu kokkuvõtlikult edasi antud sündmuste üldine käik.

24. oktoobril 1678 ületas H. Horni armee Liivimaa piiri. Marss kulges väga aeglaselt. Selle põhjuseks toodi kehvad tee- ja ilmastikuolud ning halb toitlustamine. Alles 15. novembril ületati Preisimaa piir. Detsembris hõivasid rootslased Tilsiti (Sovetsk) ja Ragniti (Neman). Siin saadi hilinemisega teada, et Poola kuninga abile ei maksa loota. 2. jaanuaril 1679 jõudis Hornini Karl XI kiri. Kuningas ei pidanud Stralsundi langemise järel sõjakäigu jätkamist enam otstarbekaks. Jaanuari keskel alustasid rootslased tagasitõmbumist, mis omandas varsti põgenemise ilme, kui saadi teada, et neid on asunud jälitama Brandenburgi peaväed kuurvürst Friedrich Wilhelm I juhtimisel. 6. veebruaril toimus Telšiai juures suurem lahing, kus mõlemal poolel oli olulisi kaotusi. Rootslaste poolel langes mitmeid kõrgemaid ohvitseri.

13. veebruaril 1679 ületas 4886 meest ehk 42,7 % teeleläinutest Liivimaa piiri. Väeliigiti oli olukord järgmine: ratsaväelasi tuli tagasi 2117 (41,5 %), traguneid 908 (42,5 %), jalaväelasi 1792 (44 %) ja suur-tükiväelasi 69 (56 %). Lähemalt on armee koosseisuvaa-deldud tabelis 6. Ratsaväes olid kaotused kõige suuremad ooberst F. Wachtmeisteri juhitud rügemendis, mille esialgselt koosseisust jõudis Riiga tagasi vaid 18,5 %. Tragunitel oli selliseks üksuseks Eestimaa rügement (tagasi tuli 25,4 %) ja jalaväes Savo rügemendi kompaniid (tagasi tuli 20,1 %). Need arvud räägivad iseenda eest, kuivõrd suurte kaotustega oli tegemist. Pealegi olid Riiga saabunutest 1480 meest haiged /53/. Lähemalt on õnnestunud enam-vähem kindlaks teha ainult jalaväe kaotuste struktuuri /54/:

sõjakäigu ajal surnud	456
põgenenud	139
vangi langenud	296
kadunud (<i>borta</i>)	411
maha jäänud (<i>efterblefne</i>)	352

Ohendus Läänemeresel oli sedavõrd halb, et Karl XI sai alles märtsi lõpus kuulda armee tagasitulekust. Ooberst Knorring, kes pidi viima H. Horni raporti kuningale, jõudis Rootsi alles mai algul /55/.

Karl XI ei olnud sõjakäigust siiski loobunud, vaid pidas seda ainult edasilükatuks. Armeed pidi jääma Liivimaaale korterisse ja Rootsis tuli saata siia täienduseks veel 8000 meest /56/. Raskused osutusid siiski liiga suureks, et plaane teoks teha. Traditsiooniliselt puudus raha, uued värbamised ei õnnestunud. Lisandus veel asjaolu, et värvatud sõdurid ei olnud rahul Lääneproovintside kehtiva toitlustuskorraga. Teiselt poolt oli vägede ülalpidamine jätkuvalt suureks koormaks kohalikele elanikkonnale.

Vaadeldes Liivimaa armeele määratud toiduratsiooni, tuleb vahet teha kahe ajalõigu vahel, mil need erinevad üksteisest. Ühe mehe kuunorm e. portsjon oli enne /57/ ja pärast /58/ sõjakäiku:

	<u>enne</u>	<u>pärast</u>
rukist	1/2 vakka	1/2 vakka
otra	1/2 vakka	1/2 vakka
sealiha ja võid	3 1/5 naela	2 naela
kuivatatud liha või		
kala	4 naela	1/4 naela
soola	2 1/5 naela	2 naela
humalaid	1 1/5 naela	-
herneid või kruupe	6 toopi	3 toopi
raha	10 krossi	20 krossi

Peale selle kuulus ratsaüksustel kuunormi juurde veel kindel kogus hobusesööta, mis oli enne ja pärast sõjakäiku vastavalt järgmine:

	<u>enne</u>	<u>pärast</u>
kaera	1 vakk	1/2 vakka
heina	1 koorem	20 leisikat
õlgi	21 2/3 pundi ä 20 lassi	-

Ohvitserid ja tähtsamad ametimehed (nt. kirjutaja, timpanimängija, profoss jt.) said mitu portsjonit. Pärast sõjakäiku tõusis viimaste arv veelgi. Nii said kõrgematest ohvitseridest ooberst 18 (enne 10), ooberstleitnant 12 (enne 8), major 8 (enne 6), rittmeister ja kapten 6, leitnant 4 portsjonit jne. Tabelis 7 on näitlikustamise mõttes ära toodud toiduportsjonite jagumine ooberst Ugglas ratsarügemendis.

Kindlaks oli määratud ka mida ja kui palju pidi anda ühes kuus üks adramaa. Siingi eraldub kaks ajajärku enne /59/ ja pärast /60/ sõjakäiku:

	<u>enne</u>	<u>pärast</u>
rukist	1/2 vakka	2 külimittu 4 toopi
otra	1/4 vakka	1 külimitt 2 toopi
kuivatatud liha		
või kala	1 1/2 naela	4 naela
sealiha või võid	1 1/2 naela	1 3/4 naela

herneid või kruupe	2 toopi	2 1/2 toopi
soola	1 nael	1 3/4 naela
humalaid	1/4 naela	-
raha	10 krossi	16 1/3 krossi

Ülaltoodud andmeid vaadeldes ilmneb, et pärast sõjakäiku vähenes mõnevõrra üksustele antav toidunorm, mille all kannatasid peamiselt lihtväelased, samal ajal kui ühelt adramaalt võetav toiduainete kogus suurenes. Seetõttu oli sõjakäigu otseseks tagajärjeks Läänemereprovintside majanduslik väljakurnamine rohkearvuliste vägede majutamise ja ülalpidamise tõttu. Enamik vägesid jäi Eesti- ja Liivimaale korterisse kuni sõja lõpuni, s.t. kuni 1679. a. novembrini. Alles siis said provintsid mõnevõrra kergemalt hingata. Samast ajast pärinevas kindralkuberni Chr. Horni trükitud plakatis seisab muuhulgas: "...kuna siin asuvad paikkondlikud ratsarügemendid maale märkimisväärseks kergenduseks ära viidi, soovitakse siiski alandlikult, et mõned väravad üksused veel väheks ajaks siia kohale jääksid ... /61/"

Provintside poolelt vaadatuna tuleb märkida kaotusi elavjõus, sest teenis ju Liivimaa armees palju kohaliku päritoluga mehi.

Sõjakäik lõppes niisiis ebaõnnestumisega ning oli omamoodi peegelduseks üldisele tagasiminekul Rootsi sõjanduses. Lisaks majanduslikele faktoritele tuleb rõhutada kogu ettevõtmise halba organiseeritust ja otsustusvõimetust. Teatavat osa etendas ka liidu lagunemine Poolaga.

Märkimata aga ei saa jätta asjaolu, et võrreldes kõigi Rootsi väliarmee arvulist suurust ajavahemikul 1675 - 1679 (neid oli kokku viis), osutus suuri- maks Liivimaa armee /62/. See tähendab aga seda, et H. Horni armee oli arvuliselt isegi natuke suurem Karl XI enda juhtimisel tegutsenud armeest Lõuna-Rootsis. Sõjakäigu tähtsuse hindamisel tuleb veel arvestada, et see jättis suure jälje kohaliku rahva teadvusse ning on tänapäevani säilinud katkendite näol kaasaegsete jutustustes ja rahvalauludes.

Garnisonide tugavus Liivimaal 1676. a. /63/

Garnison	Kuud											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Rüia	1802	1978	1957	1955	1969	1929	2170	1892	2790	2179	3233	3488
Daugavgriva	703	708	718	754	755	801	811	843	872	914	897	901
Tartu	588	614	665	712	746	801	832	823	831	1409	1207	1363
Pärnu	443	444	470	479	773	465	460	748	752	1018	780	1085
Kobron	67	67	71	73	76	82	82	81	81	80	80	80
Koknese	61	63	65	65	63	59	58	62	39	38	55	56
Alüksne	13	13	13	13	13	12	12	15	9	7	15	7
Vastseliina	5	5	5	5	19	5	78	75	111	74	91	?
Kokku mehi	3682	3892	3964	4056	4414	4154	4503	4539	5485	5719	6358	6980*7

Rootsi ratsavägi Eesti- ja Liivimaa 1677. a. teisel pooltel /64/

T a b e l 2

Väeosa	Kompaniid	Meeste arv
Eestimaa		
Ooberst Lieweni ratsavägi	2	313
" Focki "	2	222
" Mellini "	4	277
Ooberstleitnant J. Towitzi ratsavägi	2	253
Ooberst E. Taube tragunid	8	772
" Budbergi "	4	546
" Hertzfelti "	2	328
Kokku	24	2711
Liivimaa		
Ooberst Uggia ratsavägi	3	36
" Cronstierna ratsavägi	4	457
Liivimaa rüütelkonna uus ratsatbenistus	4	319
Ooberstleitnant Apollofi ratsavägi	4	343
Ooberst Knorringi tragunid	2	263
Ooberstleitnant Creutzai tragunid	?	446
Kokku	18	2219

T a b e l 3

Liivimaa armee 1678. a. veebruaris /65/

Väeliik	Kompaniide arv	Meeste arv
Ratsavägi		
Ooberst A. Horn	8	906
" Mellin	8	490
" Cronstierna	4	378
" Rybinski	?	127
Tragunid		
Ooberst G.J. Budberg	4	338
" A.L. von Hertzfelt	5	266
" J. Creutz	5	391
" G. von Knorring	4	344
Ooberstleitnant J.J. Bandemer	5	335
Jalavägi		
Ooberst H. Wolfenschilt	4	364
" O.R. Taube	3	290
" P. Sass	4	367
" Brakel	4	659
" R. Funcken	2	230
" J.C. de Nolli	5	359
Kindralmajor C. v. Güntersberg	2	247

T a b e l 4

Tarned Liivimaa armeele 1678. a. septembris-oktoobris /66/

Tahtlukuga musketid	<i>(lunthe musgueter)</i>	1400
Püstolid (paarides)	<i>(pistohler)</i>	699
Karabiinid	<i>(carabinare)</i>	57
Karabiinirihmad	<i>(carabin remar)</i>	236
Mõõgad	<i>(wärior)</i>	169
Mõõgarihmad	<i>(gehäng)</i>	554
Mõõgarihma pandlad	<i>(gehäng söllior)</i>	1768
Padrunitaskud	<i>(patron taskor)</i>	51
Tulekivid	<i>(fyrstenar)</i>	1570
Püstolitaskud (paarides)	<i>(hölster)</i>	766
Sadulad	<i>(sadlar)</i>	419
Kannused (paarides)	<i>(sporrar)</i>	51
Valjad	<i>(betzel)</i>	42
Säärsaapad (paarides)	<i>(stöflar)</i>	1984
Kingad (paarides)	<i>(skoor)</i>	4127
Sukad (paarides)	<i>(strumpor)</i>	4014
Püksid (paarides)	<i>(byxor)</i>	1436
Kuued	<i>(rockar)</i>	1746
Mantlid	<i>(kappor)</i>	1303
Mütsid	<i>(hattar)</i>	3122
Karbused (mütsid)	<i>(carbuser)</i>	2090

T a b e l 5

Liivimaa armee 1678. a. septembris-oktoobris /67/

Väeliik 1	Kompaniide arv 2	Meeste arv 3
Ratsavägi		
Feldmarssal H. Horni värvatud ihu- kaitseväelased rittmeister Heinrich Ludolff von Völckersahmi juhtimisel	1	48
Ingerimaa ja Käkisalmi lääni ratsa- teenistus ooberst Heinrich Wolmar Bocki juhtimisel	3	209
Liivimaa rüütelkonna kergeratsavägi ooberstleitnant Friedrich Wilhelm Tiesenhauseni juhtimisel	4	264
Feldmarssal H. Horni enda eskadron ooberstleitnant Wilhelm Heinrich Hastferi juhtimisel	7	476
Hämeenlinna ja Uusimaa ratsavägi ooberst Otto Wellingki juhtimisel	8	940
Viiburi ratsavägi ooberst Berendt Mellini juhtimisel	8	879
Hämeenlinna-Uusimaa kahendikmehed ooberst Fritz Wachtmeisteri juhti- misel	8	788
Turu lääni rügement ooberst Hans Abraham von Ochtritzi juhtimisel	6	512
Soome tsiviilametnike ja vaimu- likkonna eskadron kindralmajor Jürgen Bistrami juhtimisel	4	329
Ooberst Henrik Cronstierna vär- vatud eskadron	4	339
Ooberst Jochim von Sydow' värvatud mehed /68/	1	222
Poola vabatahtlikud	1	90
Tragunid		
Viiburi lääni eskadron ooberst Jo- han Budbergi juhtimisel	4	435

T a b e l 5 (järg)

1	2	3
Karjala eskadron ooberst Anders Löschert von Hertzfelti juhtimisel	4	268
Soome maatragunid ooberstleitnant Johan Creutzi juhtimisel	4	388
Ooberst Gustav von Knorringi värvatud eskadron	4	412
Ooberst Ewert Taube Eestimaa rügement ooberstleitnant Reinhold Wilhelm von der Pahleni juhtimisel	8	448
Ingerimaa tragunid ooberstleitnant Jacob Johan Bandemeri juhtimisel	4	184
Jalavägi		
Turu lääni rügement kindralleitnant Hans von Fersen'i juhtimisel	4	418
Pori rügement ooberstleitnant A. Fogelhufwudi juhtimisel	4	448
Ida-Viiburi rügement ooberst Anders Muncki juhtimisel	4	447
Lääne-Viiburi rügement ooberstleitnant Tönnis Johan Billinghauseni juhtimisel	4	378
Uusimaa rügement ooberstleitnant Mauritz von Gertteni juhtimisel	4	450
Hämeenlinna rügement ooberstleitnant Herman Mellini juhtimisel	4	384
Savo rügement ooberst Rembert von Funcke juhtimisel	2	208
Skåne rügement ooberstleitnant Bernhard Brakeli juhtimisel	2	242
Pohjanmaa rügement ooberstleitnant Johan Herbert Enquisti juhtimisel	4	444
Ooberst Carl Gustav Oxenstierna värvatud rügement	5	302
Mererügement /69/ ooberstleitnant Georg Wrangeli juhtimisel	2	168

T a b e l 5 (järg)

1	2	3
Ooberst Johan Christoff de Nolly rügement /70/	?	178
Välisuurtükivägi		
Riiast	-	54
Pärnust	-	16
Daugavgrīvast	-	7
Tartust	-	6
Koknesest	-	6
Kobronist	-	2
Narvast	-	27
Stockholmist	-	5

T a b e l 6

Liivimaa armee 1679. a. veebruaris /71/

Väeliik	Meeste arv
Ratsavägi /72/	
Feldmarssal H. Horni värvatud ihukaitse- väelased	20
Ingerimaa ja Käkisalmläni ratsateenistus	102
Liivimaa rüütelkonna kergeratsavägi	112
Feldmarssal H. Horni oma eskadron	152
Hämeenlinna ja Uusimaa rügement	467
Viiburi ratsavägi	486
Hämeenlinna-Uusimaa kahendikmehed	146
Turu lääni rügement	295
Soome tsiviilametnike ja vaimulikkonna eskadron	155

T a b e l 6 (järg)

Väeliik	Meeste arv
Ooberst H. Cronstierna eskadron	72
Ooberst Jochim von Sydow' rügement	110
Tragunid	
Viiburi lääni eskadron	188
Karjala eskadron	82
Soome maatragunid	221
Ooberst G. von Knorringi eskadron	224
Ooberst E. Taube rügement	114
Ingerimaa tragunid	79
Jalavägi	
Turu lääni rügement	267
Pori rügement	183
Ida-Viiburi rügement	192
Lääne-Viiburi rügement	149
Uusimaa rügement	186
Hämeenlinna rügement	163
Savo rügement	42
Skåne rügement	99
Pohjanmaa rügement	285
Ooberst C.G. Oxenstierna rügement	140
Nn. Mererügement	44
Ooberst J.C. de Nolly rügement	42
Välisuurtükivägi	
Riiast	34
Pärnust	10
Daugavgrīvast	7

T a b e l 6 (järg)

Väeliik	Meeste arv
Tartust	5
Koknesest	4
Kobronist	2
Stockholmist	5
Pommerist	2

T a b e l 7

Toiduportsjonite jagunemine ooberst Ugkla ratsaeskadronis/73/

Staap:

ooberst	= 10	portsjonit	} = 20
rügemendi kortermeister	= 5	"	
rügemendi kirjutaja	= 3	"	
timpanimängija	= 2	"	

Kompaniid:

4 rittmeistrit	â 8	ports.	= 32	"	} = 720
8 leitnanti ja kornetit	â 4	"	= 32	"	
12 kapralit	} â 2	"	= 80	"	} = 700
4 kortermeistrit					
4 preestrit					
4 munsterkirjutajat					
4 habemeajajat					
4 trompetisti					
4 sadulseppa					
4 hobuserautajat	= 4	"			
4 profossi	= 408	"			
408 lihtväelast	= 144	"			
144 voorisulast					

KIRJANDUS. MÄRKUSED

1. Vt. näiteks: Палли Х. Между двумя боями за Нарву. Эстония в первые годы Северной войны 1701 - 1704. Таллин, 1966; Eesti rahva ajalooost Põhjasõja aastail 1700-1721: Valimik dokumente. - Tallinn 1960.
2. Рухманова Э.Д. Борьба за выход в Балтийское море в 1656 - 1661 гг. Автореф. дис. ... канд. ист. наук. - Л., 1954; Галактионов И.В., Чистякова Е.В. А.Л. Ордин-Нащокин - русский дипломат XVII в. - М., 1961.
3. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-43, XXI-47. 1677. a. kohta *munsterrulla'd* puuduvad.
4. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-48: Der aus Livland zur preussischen Expedition entsandter Truppen.
5. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20: Schreiben betr. die Konzentration der schwed. Truppen und ihren Marsch durch Livland 1676 - 1678; s. XIX-21: Aktenstücke betr. den Marsch der schwedischen Truppen aus Livland nach Preussen 1677 - 1678.
6. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-49: Spezialrechnungen zur Expedition nach Preussen 1677 - 1680.
7. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-5, s. XXV-6.
8. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-47: Qvarter för delning öfver dhen förplägning Lifländske armeen af landet niutit pro Anno 1676 - 1680.
9. Wimarson N. Sveriges krig i Tyskland 1675 - 1679. - Lund, 1912. - Del. III.
10. Birnbaum E. Johan Sobieskis svenska förbindelser 1674 - 1677 // Karolinska Förbundets Arsbok (edaspidi KFA) 1950. - Stockholm, 1950. - S. 7 - 72; Johan Sobieski och Sverige: Förbundet av år 1677 och dess upplösning // KFA 1951. - Stockholm, 1951. - S. 75 - 155.
11. Mankell J. Uppgifter rörande svenska krigsmagtens styrka, sammansättning och fördelning sedan slutet af femtonhundralet jemte öfversigt af svenska Krigshistoriens viktigaste händelser under samma tid. - Stockholm, 1865.
12. Carlson F.F. Sveriges historia under konungarne af pfalziska huset. Andra delen: Carl XI. - Stockholm, 1885.
13. Munthe L. Kongl. Fortifikationens historia. Tredje delens, första band: Fortifikationstaten under Dahlbergh, Stuart och Palmquist 1674 - 1719. - Stockholm, 1908.
14. Fähræus R. Sveriges historia till våra dagar. Attonde delen: Karl XI och Karl XII. - Stockholm, 1921.
15. Holm T. Översikt över Sveriges krig under 1600-tallets senare hälft. - Stockholm, 1927.
16. Palme S.U. Sverige och Holland vid Lundakrigets utbrott // KFA 1938. - Stockholm, 1938. - S. 95.

17. Roberts M. The Swedish Imperial Experience 1560 - 1718. - Cambridge, 1979. - P. 137.
18. Steckzen B. Krigskollegii historia I: 1630 - 1697. - Stockholm, 1930. - S. 346.
19. Birnbaum E. Johan Sobieskis svenska förbindelser... - S. 59.
20. Rootsi-Poola sõja (1655 - 1660) ajal läks ta üle rootslaste poolele ja teenis nende juures oobersti aukraadis ajavahemikul 1655 suvi - 1656 märts.
21. Birnbaum E. Johan Sobieskis svenska förbindelser... - S. 71.
22. Форстенъ Г.В. Сношения Швеции и России во второй половине XVII века (1648 - 1700). - Ж. Министерства народного просвещения. - Спб., 1899. - Июнь. - С. 317.
23. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-42, l. 1-886.
24. Nordensvan C.O. Svenska armen under senare hälften av 1600-talet // KFA 1923. - Stockholm, 1923. - S. 15.
25. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-42, l. 850-863p.
26. Skåne rügement ei kuulunud paikkondlike üksuste hulka, vaid koosnes värvatutest.
27. Endised riigikantsler M.G. de la Gardie tragunid, kes nüüd olid saanud uue juhi.
28. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-43, l. 1325.
29. Kelch Chr. Liefländische Historia oder Kurtze Beschreibung der Denckwürdigen Kriegs und Friedens Geschichte Esth-, Lief- und Lettlandes. - Reval, 1695. - S. 605.
30. Birnbaum E. Johan Sobieski och Sverige ..., s. 125. Poola seisused ei pooldanud Rootsi toetamist, sest enamik poolakaid pidas viimast oma pärusvaenlaseks.
31. Fredriksson B. Försvarets finansiering: Svensk krigsekonomi under skånska kriget 1675 - 1679 // Studia Historica Upsaliensia 81.- Uppsala, 1976. - S. 45.
32. Wimarson N. Op. cit. - Lk. 52.
33. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20, l. 70: "...så Nakne att dhe ej moth Wintern på Cronans Commandering för den ringeste köldh kunna beståndande blifwa."
34. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20, l. 99.
35. Birnbaum E. Johan Sobieski och Sverige ... - S. 126.
36. Wimarson N. Op. cit. - Lk. 189.
37. Võimalikud otsesaadetised Stockholmist ei tule arvesse, sest need võeti ennekõike arvele kohalikes kindlustes. Pealegi vaevalt, et talvel raskendatud laevaliikluse tõttu 1678. a. algul Liivimaale üldse relvi juurde saadeti.
38. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-5, l. 251-266; s. XXV-6, l. 250p-257p.
39. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20, l. 10.
40. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20, l. 15p: "På böndernes trooheet uthi landhet har man sig ey heller dhet ringeste at förlåta, såsom dhe där inthet högre önska än at lefwa under Polackarne och at dhe måtte koma uthi landhe."
41. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20, l. 16p.

42. Tegelikult polnud M. Pacil piisavalt vägesid, et oma lubadust teoks teha.
43. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20, l. 23.
44. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-19, l. 35: "...
uthan dhe hafwa tagit huadh dem lustadhe."
45. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20, l. 338.
46. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XIX-20, l. 342, 350:
"... *swaradhe dett ähr gott noch äth finske Ryttare.*"
47. Wimarsson N. Op. cit. - Lk. 304.
48. Holm T. Op. cit. - Lk. 154.
49. Munthe L. Op. cit. - Lk. 477 - 478.
50. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-48, l. 26-39,
88-88p, 255, 412, 424-443, 593-594p, 694, 713-729,
759, 804p, 826-850, 871.
51. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-48, l. 514.
52. Wimarsson N. Op. cit. - Lk. 387 - 457.
53. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-48, l. 15, 51-59,
60p, 267, 415-418, 480, 544p, 610p, 701-707p, 769,
815p, 872-879, 898-905, 923-929, 951-958, 967-970,
975 - 998, 1022 - 1031, 1040 - 1043, 1066 - 1069, 1090 -
1096, 1129. Jalaväes oli haigeid 530, tragunitest 247 ja
ratsaväes mittetäielikel andmetel 703.
54. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-48, l. 898-905,
923-929, 951-958, 967-970, 975-998, 1022-1031,
1040-1043, 1066-1069, 1090-1096, 1129. Ooberstite
C.G. Oxenstierna ja J.C. de Nolly rügementide koh-
ta andmed puuduvad.
55. Wimarsson N. Op. cit. - Lk. 457.
56. Wimarsson N. Op. cit. - Lk. 458.
57. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-47, l. 48p-50p.
58. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-47, l. 67, 92.
59. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-47, l. 12p.
60. Samas. - L. 5p.
61. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-47, l. 83-84:
"... *so fort die hier gestandene National Regimenten zu Pferde
zur merklichen Erleichterung des Landes von hinnen abge-
fordert dabey aber allernädigst beliebet / das einige gewor-
bene Truppen noch eine geringe Zeit hier bestehen blei-
ben ...*"
62. Vt. Fredriksson B. Op. cit. - Lk. 52.
63. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-43, l. 1-1326.
64. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-50, l. 22p-25p.
65. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-48, l. 87, 183,
592, 662-666, 674, 711, 749-753, 772-782, 862-864,
932-935, 959-964, 978, 990-991, 1035-1039, 1047,
1131-1150.
66. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-49, l. 63-76p,
474-499.
67. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-48, l. 5, 9-14,
26-36, 43-48, 105-143, 255, 371-375, 468, 531, 593,
607, 633, 668, 696, 713-729, 754, 804p, 826-850,
867-870, 896, 919, 939-947, 965, 975-988, 1017,
1061, 1071-1083, 1098-1105, 1125, 1165, 1181.
68. Ulejooksikud ja saksa sõjavangid.

69. Hallandist ja Bohuslänist väkkevõtu (*utskrivning*) teel saadud mehed. Vt. Nordensvan C.O. Op. cit. - Lk.23.
70. Koosnes taani sõjavangidest ja värvatud meestest. Vt. Wimarson N. Op. cit. - Lk. 50.
71. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXI-48, l. 15, 51-59, 149p, 167, 415-418, 480, 544p, 610p, 640, 701-707p, 738, 769, 815p, 877-879, 898-904, 923-929, 951-957, 967-973, 975-988, 1022-1031, 1040-1043, 1047, 1066-1069, 1090-1096, 1108, 1129, 1169, 1189.
72. Poolakad olid kõik ära põgenenud.
73. ENSV RAKA, f. 278, nim. 1, s. XXV-47, l. 47.

ПОХОД ЛИФЛЯНДСКОЙ АРМИИ ШВЕЦИИ В ПРУССИЮ В 1678 - 1679 гг. ПЛАНЫ И ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ

М. Лайдре

Р е з ю м е

В статье сделана попытка рассмотреть концентрацию шведских войск в Лифляндии вместе с влиявшими на нее внешнеполитическими и экономическими факторами. Рассмотрено также снабжение частей и влияние похода на Балтийские провинции.

Статья написана на основании материалов Центрального государственного исторического архива Эстонской ССР. Используются списки войск, переписка и акты, связанные с этим походом, и отдельные списки размещения и питания войск.

После военных неудач в войне Швеции с Бранденбургом, в которую Швеция оказалась втянутой после договора 1672 г. с Францией, у шведов возник план послать в Германию подкрепление из Лифляндии. С 1676 г. наблюдается постоянный прилив войск в гарнизоны Лифляндии.

По многим причинам осуществление планируемого похода было невозможно до октября 1678 г. К тому времени в Риге было собрано 11 421 человек.

Поход закончился неудачей. Вернулись только 4886 человек, т.е. 42,7 % от выступивших в поход. Провинциям поход принёс экономическое истощение многочисленными постоянными войсками. В то же время это событие оставило глубокий след в сознании местного населения.

DER FELDZUG DER LIVLÄNDISCHEN TRUPPEN SCHWEDENS NACH PREUSSEN 1678 - 1679. PLÄNE UND WIRKLICHKEIT

M. Laidre

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Artikel hat sich zum Ziel gesetzt, die Konzentrierung der schwedischen Truppen in Livland in Verbindung mit den darauf einwirkenden ausenpolitischen und ökonomischen Faktoren näher zu betrachten. Daneben werden noch die Versorgung der Einheiten und die Auswirkungen des Feldzuges auf die baltischen Provinzen unter die Lupe genommen.

Der Artikel beruht auf den Materialien aus dem Staatlichen Zentralarchiv der ESSR für Geschichte, wie Namenlisten des Heeres, Sonderbuch der Munsterrollen der aus Livland nach Preussen geschickten Truppen, Korrespondenz verbunden mit dem genannten Feldzug, Akten und Verpflegungs- und Einquartierungslisten der Einheiten.

Der Plan der Schweden, aus Livland nach Deutschland Hilfstruppen zu senden, entstand nach den Niederlagen im Schwedisch-Brandenburgischen Kriege, der zwischen Frankreich und Schweden 1672 geschlossenen Bündnis aufgelöst wurde. Seit 1676 ist der stetige Zufluss der Truppen in die Garnisonen Livlands zu beobachten.

Verschiedene Gründe haben die Realisierung des geplanten Feldzuges bis Oktober 1678 verschoben. Zu dieser Zeit waren in Riga 11 421 Soldater zusammengezogen worden.

Der Feldzug scheiterte. Nur 4886 d.i. 42,7 % der in den Krieg gezogenen kehrten zurück. Vom Standpunkt der Provinzen gesehen hat der Feldzug die Erschöpfung ihrer Wirtschaft durch die Unterbringung und Versorgung zahlreicher Truppen mit sich gebracht. Gleichzeitig hat er tiefe Spuren im Bewusstsein der einheimischen Bevölkerung hinterlassen und war neben anderer Ereignisse eine der Grundlagen für die Zeitrechnung.